

Аналіз публікацій і стислий огляд досліджень

Вплив висвітлення в медіа сексуальних питань на розвиток дитини (включно з питаннями сексуального насильства, гендерно зумовленого насильства, сексуальної просвіти, висвітлення воєнних злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством)

Автори: Любов Найдьонова, доктор психологічних наук, член-кореспондент НАПН України, заступник директора з наукової роботи Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, член Громадської ради при Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення, президент Української асоціації медіапсихологів і медіапедагогів;

Надія Дятел, науковий співробітник лабораторії психології масової комунікації та медіаосвіти Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, координатор Національної психологічної асоціації

Рецензенти:

Максим Жидко к.психол наук, доцент, декан гуманітарно-правового факультету Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «ХАІ», экс-голова дивізіону кіберпсихології і психологічної практики в цифровому середовищі Національної психологічної асоціації;

Юлія Чаплінська, к.психол наук, дослідниця у Тілбурзькій школі гуманітарних та цифрових наук (м. Тілбург, Нідерланди), співавторка посібників із сексуальної просвіти для дітей і вчителів;

Ліна Анищенко тілесно-орієнтований практик(бодинаміка), сексолог, психолог.

Вступ

Вплив висвітленої в медіа сексуальності на розвиток дітей є предметом фахових дискусій вже протягом майже пів сторіччя. За цей час спостерігалось кілька хвиль активізації досліджень, які зумовлені різними чинниками: розвитком методів досліджень, культурно-історичними і філософськими переосмисленнями невинності дитинства і загалом сексуальності, діяльністю лобі (як батьківських інтересів, так і економічних інтересів медіа та порноіндустрій) тощо. Тисячі проведених досліджень з використанням різних підходів організації дослідження, методів вимірювання і статистичного аналізу даних дають можливість легко знайти і процитувати докази на підтримку протилежних точок зору (впливає – не впливає, шкодить – не шкодить), тому важливо враховувати хронологію дискусій і обмеження досліджень, щоб визначити в цьому контексті важливі закономірності, які мають стати орієнтирами розвитку стратегій регуляції, співрегуляції і саморегуляції лінійних і мережевих медіа.

1. Гендерно-зумовлені упередження

Починаючи з досліджень, проведених у 1970-1980-х роках виявлено вплив перегляду телебачення на формування гендерних ролей у дітей. У межах розуміння соціального наочіння дитина складає уявлення про соціальний світ і стосунки в ньому, використовуючи в тому числі і телебачення, як джерело інформації про соціальні групи і норми взаємодії, типових представників соціальних груп, їхні характерні риси, способи поведінки, позицію і статус у суспільстві. Аналіз телевізійного контенту того часу показав, що телебачення продукує спотворені уявлення про соціальну реальність, викривляючи співвідношення соціальних груп, а також формує соціальні стереотипи щодо чоловічої і жіночої гендерних ролей, адже на телебаченні чоловіки представлені гіпермаскулінними, а жінки ультрафемінними і сексуалізованими (традиційні гендерно-стереотипні позиції), що провокує сексистські упередження (ніби чоловіки кращі керівники/поліцейські і т.ін., чоловічі внески більш значущі, чим жіночі і т.п. прийняття рішень на основі упередженого ставлення до статі). Підлітки, засвоївши ці медіатизовані гіперболізовані гендерні ролі можуть відчувати свою нездатність відповідати «ідеалам», що негативно впливає на їхній психосексуальний розвиток (Dill & Till, 2007). Звісно, ці висновки відносилися до тогочасного телевізійного контенту, але наявний зв'язок між переглядом телебачення і уявленнями про гендерні норми було підтверджено різними способами, в тому числі й через порівняння уявлень дітей, які не дивилися телебачення (бо відсутнє було в одній з канадських громад) і після двох років по запровадженню такої можливості (Wiliam, 1986).

Вплив гендерно-зумовлених стереотипів у медіа на розвиток дитини залежить від її віку, оскільки на різних вікових етапах засвоєння гендерних ролей відбувається по-різному (Beuf, 1974). Етапи формування таких уявлень у дітей відбуваються починаючи з 2-3-річного віку, коли дитина вперше розуміє свою стать за фізичними атрибутами і очікуваннями гендерно-зумовленої поведінки від найближчого оточення (ти ж хлопчик, не плач; ти маєш бути охайною, бо ти ж дівчинка, і т.п.). Другий етап у віці 3-6 років, коли діти обирають, яким вони будуть чоловіком, або якою жінкою, спираючись на доступні образи (батька – всі чоловіки, як батько, і матері – всі жінки як мама). Але в тому числі спираються і на медіатизовані візуальні образи (картинки), тоді дитина стає більш чутливою до впливу медіаконтенту. У 7-10 років формування гендерної ролі відбувається через обрання стереотипної жіночої або чоловічої кар'єри, тому важливим чинником впливу стає схожість і привабливість медіаперсонажа відповідної статі, наприклад, ототожнення з себе з персонажем реаліті-шоу значно посилює такий вплив (Oree, 2023).

Сорок років тому вплив сексистських гендерних стереотипів на дівчаток віком 5-9 років відмічався як сильніший, ніж на хлопчиків (Morgan, 1982). Пізніше було досліджено опосередкувальну роль інших параметрів на цей зв'язок - роль загального інтелекту, оскільки більш значний вплив спостерігався у дівчаток з високим інтелектом і у хлопчиків із середнім рівнем інтелекту (Gunter, 2021). Серед підлітків більший вплив телебачення спостерігався у тих, хто

перебував у більшій соціальній ізоляції від однолітків, мав менше друзів, хоча на групи однолітків також було відмічено вплив телевізійних образів жіночих і чоловічих ролей, думка однолітків опосередковувала вплив телебачення на індивіда (Morgan, Rothschild, 1983). Освітні програми і матеріали також містили репрезентацію традиційних гендерних ролей: чоловіки були представлені більше, ніж жінки, і як чоловічі, так і жіночі персонажі демонстрували значно більше стереотипної поведінки щодо статевої ролі. Крім того, щодо чоловіків частіше представлялися наслідки їхніх дій, тоді як дії жінок, як правило, взагалі ігнорувалися (Barner, 1999).

У вітчизняних дослідженнях Васильченко і співавт. виділили три етапи психосексуального розвитку: статева самосвідомість (3-5 років), статева роль (7-13 років), психосексуальні орієнтації (12-26 років). Якщо ранні етапи формування психосексуального розвитку порушуються, то виникають певні порушення і деформації сексуальності, які зачіпають ядро особистості (Г.С.Васильченко,1990).

Сучасні дослідження впливу телевізійного контенту на формування гендерних стереотипів продовжуються в бік більшої деталізації механізмів опосередкування впливу, не ревізуючи загального висновку про те, що діти, переглядаючи передачі засвоюють представлені в ньому моделі стосунків і формують ставлення до світу у відповідності до тих спотворень, що існують у аудіовізуальному контенті. Нещодавні експериментальні дослідження підтвердили, що візуальні образи в телебаченні містять неявну інформацію про ставлення до гендерно стереотипної поведінки, яке формує в дітей уявлення про те, що очікує соціум від дівчаток і хлопчиків, жінок і чоловіків, (та яку поведінку засуджує як невідповідну гендерній ролі), і це впливає на поведінку дітей та їхній розвиток, а чинником-посередником виступає емоційний інтелект – здатність розрізнити емоційне ставлення в візуальних образах (Lamer, 2022). Доведено, що існують кроскультурні відмінності у формуванні гендерних стереотипів (Goldman, 1981; Knobloch,2005), що вимагає врахування національного контексту при розробленні норм регулювання.

Світ телебачення еволюціонував і став майже невпізнаним порівняно з трансляційними ландшафтами останніх років 20 століття (Gunter, 2021). Сучасна телевізійна і кінокультура продукують контент, в якому гендерні стереотипи все більше позбавлені від традиційної асиметрії, яка розглядається як основа сексизму, зокрема достатньо представлені образи сильної і агресивної жінки, чоловіків з невираженою маскуліністю, трансгендерні переходи тощо. Проблема впливу телебачення розглядається не стільки з точки зору формування гендерних упереджень, скільки щодо протидії насильству і дискримінації за будь-якою ознакою.

2. Сексуальний контент, сексуальність, ризикована сексуальна поведінка

У 1990-х дослідження впливу телебачення зміщується на питання впливу сексуального контенту на формування сексуальності (сексуалізацію) дітей та підлітків і стосується розвитку сексуальних знань, ставлень і поведінки.

У телебаченні представлення (портретування) сексуальності і романтичних стосунків залишається важливою темою протягом десятиліть, визначається як певний майнстрім телевізійних передач. Разом з тим, телебачення довгий час залишалося одним з головних джерел отримання дітьми знань про секс. Діти досить рано знайомляться з сексуальним контентом через екрани: в Україні більшість дітей вперше побачили сексуальний контент у віці 7-13 років, хоча є опитані, що мали таку зустріч ще у дошкільному періоді. Вік першого знайомства із сексуальними матеріалами омолоджується разом із початком користування Інтернетом та реєстрацією у соцмережах¹.

У медійному дискурсі сексуальний контент – це матеріал, що зображує сексуальну поведінку. Аналіз розважального контенту, проведений різними авторами в різних країнах показав, що сексуальний контент з'являється приблизно в 85% основних кінофільмів (Jamieson, More, Lee, Busse, & Romer, 2008), 82% телевізійних програм (Fisher, Hill, Grube, & Gruber, 2004), 59% музичних відео (Turner, 2011), 37% музичних текстів (Primack, Gold, Schwarz, & Dalton, 2008), 22% радіосегментів (Gentile, 1999) і 21% заголовків журналів (Davalos, Davalos, & Лейтон, 2007). Зображення не є однорідними, а натомість мають різні форми — явні та приховані; вербальні та невербальні; засновані на реальності або повністю вигадані; і охоплює низку тем, тонів (наприклад, жартівливих чи серйозних; позитивних чи негативних) і наслідків. Наразі склалася практика досліджувати вплив явного (експліцитного) сексуального контенту, пов'язаного з еротикою і порнографією окремо від неявного сексуального контенту, який представляє романтичні стосунки, наприклад у вигляді флірту. Оскільки споживання медіа дітьми зростає, вивчення повідомлень, які переважають у популярних телепрограмах, є ключовим для розуміння того, як діти вчаться розглядати та розуміти гендер і стосунки. Аналіз сценаріїв стосунків, які використовуються в різних програмах, що зображували гендерні стереотипи, показав: найпоширенішою темою було те, що хлопчики об'єктивували та цінували дівчат виключно за їхній зовнішній вигляд, а дівчата займалися самооб'єктивацією (ставилися до себе як до об'єктів задоволення сексуальних потреб хлопців). Програми, головними героями яких були хлопчики, частіше втілювали ці стереотипи, особливо в присутності однолітків іншої статі, що вказувало на те, що цей сценарій об'єктивації пов'язаний з очікуваннями в гетеросексуальних стосунках (Kirsch, 2015). Ефект об'єктивації як результат впливу медіа на формування стосунків залишається проблемою, яку необхідно враховувати медіавиробникам.

---

¹ Згідно з дослідженням, що було проведено Proinsight Lab на замовлення МБО Служба порятунку дітей у партнерстві з уповноваженим Президента України з прав дитини серед 4700 українських школярів. https://drive.google.com/file/d/1qPWJZ140hv24dZJcClmJv7yVwbrMVIIEK/view?fbclid=IwAR343-7XLEanRkIN-sgtgs-bYQ2tTHgHoQT0tH_etq3WeDSacal8R3D4ovM

Зусилля спрямовувалися на виявлення тих обставин, які можуть змінювати вплив телебачення на психосексуальний розвиток. Так, наприклад, на зв'язок між впливом телевізійного сексуального контенту та ініціацією статевого акту серед підлітків впливає їхня самоефективність щодо безпечного сексу серед різних расових груп. Сприйнятті норми однолітків також можуть бути опосередковувачами зв'язку між впливом телебачення та початком статевого життя (Martino, 2005). Адаже дослідження зв'язку між тривалістю перегляду телебачення і ризикованою сексуальною поведінкою серед національно репрезентативної вибірки американської молоді віком 12–18 років понад 12 тис. опитаних (Merrill, 2019) показало, що використання підлітками соціальних медіа було пов'язане з погіршенням психічного здоров'я і зниженням імовірності сексуальної активності. Години, проведені перед телевізором, асоціювалися з підвищеною ймовірністю сексуальної активності і більшою залученістю до ризикованої сексуальної поведінки. Однак, ці ефекти пояснюють не більше 10% впливів, такий розмір ефекту вважаються тривіальним, він може виникати у великих вибірках як математичний артефакт, але не мати практичного значення. Тобто, сама по собі *тривалість* перегляду телебачення, яке більш-менш насичене неявним сексуальним контентом, не впливає на ризиковану сексуальну поведінку американських підлітків. Тобто, питання полягає в тому, чим міряти вплив телебачення (крім тривалості перегляду) і які наслідки вважати шкодою.

Проведений у 2007 р. всебічний аналіз сексуалізації дівчат у США довів, що вплив медіа має для розвитку дитини досить суттєві наслідки². Кодування реклами протягом 40 років показало, що 85% сексуалізації стосувалося саме дівчат, а не хлопців, значно менше (1,5%) було в рекламі дитячих образів, тому аналіз зосередився саме на впливі сексуалізації на розвиток дівчаток-підлітків. Когнітивні та емоційні наслідки полягають у самооб'єктивації, а також у таких показниках: зменшення здатності концентруватися та зосереджувати увагу, що призводить до погіршення працездатності на розумового розвитку. У емоційній сфері сексуалізація та об'єктивація підривають впевненість у собі та відчуття комфорту від власного тіла, що призводить до маси негативних емоцій, таких як сором, тривога і навіть огида до себе. Дослідження пов'язують сексуалізацію з трьома найпоширенішими проблемами психічного здоров'я дівчат і жінок: харчові поведінкові розлади, низька самооцінка та депресія. Крім психічного здоров'я наслідки сексуалізації існують опосередковано і для фізичного здоров'я. Сексуалізація дівчат має негативні наслідки з точки зору здатності дівчат розвивати здорову сексуальність. Самооб'єктивація безпосередньо пов'язана з погіршенням сексуального здоров'я серед дівчат-підлітків (вимірюється як зменшення використання презервативів і зниження сексуального потягу під впливом пред'явлення сексу в медіа). Вплив ідеалів худобі привабливості асоціюється з нереалістичними та/або негативними очікуваннями щодо сексуальності. Негативні ефекти (наприклад, сором), які виникають у підлітків

---

² Report of the APA Task Force on the Sexualization of Girls: Executive Summary (2007).
<https://www.apa.org/pi/women/programs/girls/report-summary.pdf>

можуть призвести до сексуальних проблем у дорослому віці. Часте використання медіа-зображень, які сексуалізують дівчат і жінок, впливає на те, як дівчата сприймають жіночність і сексуальність. Медіа впливи посилюють сексуальні стереотипи, які зображують жінок суто як сексуальні об'єкти, а зовнішність і фізичну привабливість – як центральну жіночу цінність. Сексуалізація дівчат також негативний вплив справляє на інші групи (хлопчиків, чоловіків і дорослих жінок) та на суспільство в цілому. Так, звужені і спотворені ідеали жіночої сексуальності та сексапільності можуть вплинути на психосексуальний розвиток чоловіків, ускладнити вибір об'єкту та шляхи реалізації статевого потягу чоловіків, підміняючи вибір партнера згідно свого сексуального контексту та сексуальної гри, соціально індукованими і нав'язаними через медіа стереотипними уявленнями про «прийнятного» партнера. На час проведення дослідження медіаконтентів було показано, що жінки частіше, ніж чоловіки, зображуються в сексапільному образі (наприклад, одягнені у відвертий одяг, з положеннями тіла або виразом обличчя, що вказують на сексуальний контекст) і об'єктивовані (наприклад, використовуються як декоративний об'єкт або як частини тіл, а не цілісна людина). Крім того, нереальний стандарт фізичної краси сильно підкреслюється, що посилює намагання з боку підлітків його наслідувати. Це призводить до спотвореного сприйняття своєї тілесності, образу тіла та схеми тіла (М.Фенделькрайз), зокрема його розмірів, що може опосередковано впливати на розвиток дисморфофобії, розлади харчової поведінки тощо. Пізніші дослідження довели зв'язок сексуалізації і расової дискримінації (McDade-Montez, 2016) і шкоду від надмірної сексуалізації дітей³

Дискусія щодо впливу телебачення на сексуальний розвиток дитини загострилася в 2010-х роках і була пов'язана з двома тенденціями: 1) розвитком математичних методів обґрунтування доказовості отриманих в дослідженнях результатів і 2) культурними змінами, пов'язаними з лібералізацією розуміння сексуальності на протилежному традиційним поглядам, які часто ототожнювалися з сексистськими упередженнями і об'єктивістським ставленням до жіночої сексуальності (використання жіночого тіла лише як об'єкта для задоволення сексуальних потреб чоловіків). Найбільш резонансною була наукова публікація (Steinberg, 2011), в якій доводилося, що виявлений раніше вплив телебачення на сексуальність підлітків, який полягав у змолодшанні першого сексуального досвіду (Brown et al., 2006), пояснюється не переглядом сексуального змісту телебачення, а схильністю підлітків переглядати такий зміст. У дискусії аналізувалися докази щодо таких питань: Чи прискорюється початок статевого акту під впливом сексуальних медіа, чи спонукає підлітків перегляд до сексуальних експериментів, чи формує схильність до перегляду таких матеріалів, чи впливає на безпечність сексуальної поведінки (Brown, 2011; Collins, 2011) – ці

---

³ *Assembly debate* on 21 June 2016 (22nd Sitting) (see [Doc. 14080](#), report of the Committee on Social Affairs, Health and Sustainable Development, rapporteur: Mr Valeriu Ghileti). *Text adopted by the Assembly* on 21 June 2016 (22nd Sitting). See also [Recommendation 2092 \(2016\)](#). <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=22937&lang=en>

питання аналізувалися багато разів з різними результатами. Сучасні дослідження схильності підлітків до пошуку сексуального контенту виявили, що їхнє бажання шукати інформацію про секс онлайн пов'язане із обмеженням спілкування на цю тему лише однолітками; у тих підлітків, які спілкуються з дорослими, зокрема в ході сексуальної просвіти, ці пошуки представлено значно менше (Nikkelen, 2020). Дослідження чинників, які впливають на виявлений зв'язок між медіа сексом і розвитком сексуальності тривають (Leonhardt, 2019; Vandebosch, 2019).

Десятиліття вивчення впливу неявного зображення сексуального вмісту в медіа, узагальнено в систематичному мета-аналізі результатів 59 досліджень у різних країнах, який підтвердив зв'язок між впливом сексуальних медіа та ставленням і сексуальною поведінкою користувачів. Вплив був сильнішим для підлітків, для хлопчиків більше, ніж для дівчат, і для білих учасників порівняно з темношкірими (Cooper, 2019), хоча більш ранній аналіз (Ferguson, 2016), який узагальнював 22 дослідження виявив лише дуже малий ефект впливу медіа. Якщо відкинути вплив інших опосередковуючих факторів, автори схилилися до висновку, що саме по собі споглядання сексуальних медіа без приєднання інших чинників не впливає на сексуальну поведінку. Дискусія Койна з Фергюсоном стосується насамперед коректності використання математичних процедур, оскільки використовуючи дані, отримані іншими дослідниками і роблячи повторний аналіз іншими математичними моделями автор розвиває методологію науки і застерігає проти невинновданого розширення і категоричності висновків (Ferguson, 2022). Втім вплив невідвертих сексуальних медіа на сексуальні ставлення і, надалі, на поведінку в підлітковому віці можна вважати достатньо доведеним фактом, щоб враховувати в системі регулювання медіа. Результати досліджень також однозначно доводять, що медіа-зображення алкоголю у поєднанні з сексом впливає на формування ставлень і норм, які формуються у підлітків 14-17 років стосовно сексуальної поведінки і вживання алкоголю (Bleakley, 2017), відповідно медіавиробникам потрібно уникати поєднання сексуальних сцен і вживання алкоголю, щоб уникнути негативного впливу на підліткову аудиторію.

Виявлені в іноземних наукових дослідженнях закономірності мають враховувати культурний національний контекст, зокрема ставлення батьків дітей до споглядання за представлених в медіа сексуальних сценах. За результатами досліджень, проведених 2012 р. в Україні, спрямованих на виявлення ставлення батьків до регулювання сексуального контенту на телебаченні, найбільш неприйнятним для дітей (4-17 років) домінуюча більшість батьків вважає поєднання сексуального контенту із насильством⁴. Переважна більшість батьків (91,5%) шкідливими для дитини вважають сцени показу *сексу* без згоди, насильницького сексу. Показ одностатевих сексуальних стосунків вважали

---

⁴ Дослідження проведене в межах міжнародного проекту "Research of the apprehension of parents of the children of different age groups as to the risks (potential dangers) on the consumption by their children of the current TV" (DGI/C199/2012) in the frame of JP Media Ukraine founded by the European Union and Council of Europe, результати дослідження включено до звіту Нацради у 2012 р.

шкідливим для дитини 86,9% батьків, показ сексуальних актів між чоловіком і жінкою – 78,5%, демонстрацію повністю оголеного людського тіла – 66,7%. За понад декаду ставлення батьків могли зазнати суттєвих змін, що потребує подальших досліджень на репрезентативній національній вибірці.

3. Складність проблеми регуляції сексуального контенту і сексуальна освіта

Суспільне занепокоєння щодо зустрічей молодих людей із сексуальним контентом або сексуальним спілкуванням супроводжує кожен технологічний інноваційний змінює медійне середовище. За останні 20 років ці занепокоєння ще більше загострилися через швидке поширення цифрової культури та онлайн-практик і мережових медіа. Дослідження медіа ефектів підживлюють публічний дискурс заявами про потенційні ризики, які може становити для дитинства досвід із сексуальним вмістом або сексуальне спілкування; особливо після включення онлайн-медіа в спосіб життя та повсякденне спілкування молодих людей. Противники захисної моделі, яка спирається на необхідність регулювати доступ дитини до дорослого контенту стверджують, що законодавчі та політичні ініціативи зосереджені на методах батьківського моніторингу використання молодими людьми онлайн-медіа, стають спробою якомога більше регулювати «внутрішнє» бажання підлітків досліджувати уявлення про сексуальність і отримувати доступ або передавати сексуальну інформацію (Tsaliki, 2016). Критичні інтерпретації результатів досліджень відсторонюється від «моральної паніки» і тривожних голосів про сексуалізацію дітей і порнофікацію культури, а також і від голосів про дитячу сексуальну автономію та допустимість агресивного сексуального самовираження. Історична та культурна концептуалізація дитячої сексуальності забезпечить у перспективі більш ефективну аналітичну основу як на дослідницькому рівні, так і на рівні формування політики регулювання медіа (Tsaliki, 2016).

Стаття 13 Конвенції ООН про права дитини говорить, що діти мають право «шукати, отримувати або поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово або друковано, у мистецтві чи в будь-який інший носій голосу дитини». Однак є одна сфера, у якій ця директива обмежена в різних країнах внутрішніми правилами, що обмежують доступ дітей до інформації. Цією сферою є людська сексуальність. Аргументи «за» доступу дітей до статевого виховання добре відомі і спираються на проведені доказові дослідження. Разом з тим, виникає проблема посилення дедалі більше обмежень, які накладаються на здатність молодих людей уявляти та спілкуватися один з одним щодо сексуальних питань в Інтернеті, який став невід'ємним середовищем для спілкування сучасних підлітків. Поява Інтернету та ряду сайтів соціальних мереж не тільки дозволили молодим людям отримати доступ до інформації про сексуальність, яка раніше була не доступною, але й активно брати участь у формах «інтимного громадянства» в Інтернеті. Формуються онлайн-спільноти молодих людей, які використовують персонажів із популярної культури, як-от Гаррі Поттер або низку японської манги та анімації, щоб уявити та дослідити свої

сексуальні особливості. Законодавство про публікації про жорстоке поводження з дітьми в Австралії та інших країнах зараз криміналізує зображення у сексуальних сценаріях навіть вигаданих персонажів, які є або можуть лише «видаватись» неповнолітніми. Таким чином, цим дітям і молодим людям загрожує бути звинуваченими у виготовленні та розповсюдженні дитячої порнографії. Незважаючи на дослідження цих фандомів, які вказують на те, що вони приносять позитивну користь молодим людям у розвитку «сексуальної грамотності», для молодих людей віком до 18 років стає дедалі менше можливостей для уявлень або спілкування про сексуальність, навіть у контексті суто вигаданих сценаріїв (McLelland, 2016).

Дослідники виявили, що в політичному дискурсі домінують постмодерні репрезентації «кмітливої» та «агентної» дитини замість позитивістських уявлень про «дитину, що розвивається» та «вразливу» дитину. У цих філософських конструкціях і дискурсах регуляторна роль держав у забезпеченні захисту дитини в медіа зменшується, бо домінуючі неоліберальні форми управління наголошують на відповідальності окремих людей, включаючи батьків і дітей (Keen, 2020). Разом з тим, когортні дослідження (які охоплюють усіх дітей певного віку народження) в Німеччині щодо стратегій регулювання батьками контактів з медіа у дітей 4-16 років (Poulain, 2023) переконливо доводять, що стихійно на вибір батьківської стратегії (забороняти, спільно користуватися, бути посередником тощо) поведінка дитини практично не впливає, більше важать ставлення батьків до імовірних ризиків і уявлення про потреби регулювання: якщо дитина володіє пристроями (смартфон, комп'ютер) використовуються технічні засоби регулювання, але час проведений перед екраном телевізора майже не регулюється, а найчастіше використовується стратегія обмеження.

Це дослідження порушує питання необхідності просвіти батьків щодо впливу сексуального контенту на дітей і необхідності сексуальної просвіти в тому числі й засобами медіа. Особливо важливим є це в контексті того, що з'являються нові феномени підліткової і молодіжної сексуальності, які стали можливі завдяки новітнім технологіям, наприклад, фіктосексуальність (фікторомантика та фіктофілія) нещодавно стали популярними в онлайн-середовищі (фандомах) як індикатори сильного та тривалого почуття кохання, закоханості чи сексуального бажання до одного чи кількох вигаданих (фіктивних) персонажів (Karhulahti, 2021).

Загалом конвергенція мобільних технологій, медіа та Інтернету змінює спосіб виробництва, розповсюдження та споживання цифрового контенту серед дітей і молоді. У Європі, як і в багатьох інших регіонах, неповнолітні стикаються з дедалі більшою кількістю цифрового контенту на кількох екранах. Збільшення впливу в ранньому віці несе як нові можливості, так і ризики. Як приклад стратегій боротьби з неприйнятним, шкідливим і незаконним контентом в Інтернеті запропоновано підхід, орієнтований на спільне регулювання, який передбачає участь дітей, їхніх сімей і системи освіти, залучення дітей і молодих дорослих через мобільні додатки до визначення поняття «шкідливий контент» і,

зрештою, до розробки політики щодо нового цифрового публічного простору (Poblet, 2017).

Тобто, дискусії щодо підліткової сексуальності і впливу сексуального контенту в медіа на розвиток дитини не можуть вважатися завершеними. Однак, за результатами досліджень накопичено достатньо доказів, спираючись на які потрібно розвивати систему регуляції, співрегуляції і саморегуляції медіа відносно сексуального контенту.

4. Експліцитний сексуальний контент (SEM) і порнографія: лінійні і мережеві медіа

Систематизація емпіричних досліджень, опублікованих в рецензованих англomовних журналах між 1995 і 2015 роками щодо поширеності, прогностичних факторів і наслідків використання підлітками порнографії (Peter, 2016) показало, що для підлітків характерне використання порнографії, хоча це не повсюдне явище, рівень поширення таких практик дуже різнився. Підлітки-хлопчики частіше користувалися порнографією на більш розвиненому пубертатному етапі, коли шукали вражень і мали слабкі або проблемні стосунки в родині. Використання порнографії асоціювалося з більш поблажливим сексуальним ставленням і, як правило, було пов'язане з сильнішими гендерно-стереотипними сексуальними переконаннями. Захоплення порнографією також було пов'язано з більшим досвідом випадкової сексуальної поведінки та більшою сексуальною агресією, як з точки зору вчинення, так і віктимізації.

Протягом наступного десятиліття перегляд матеріалів відвертого сексуального характеру, до яких відносять порнографію, став нормальним сексуальним досвідом для багатьох підлітків, і вже є ті, хто вважає, що це вплинуло на них позитивним чином. Однак серед батьків, педагогів і медичних працівників зростає занепокоєння щодо використання SEM підлітками, яке включає побоювання, що порнографія спотворює погляди та розуміння молодими людьми людської сексуальності, оскільки в порнографічному контенті часто секс зображено нереалістично (Wright, 2019). До підтверджених ризиків впливу перегляду порнографії віднесено зростання ризикованої сексуальної поведінки, оскільки одним із найбільш послідовних висновків у аналізі контенту популярної порнографії, яка часто використовується, є майже повна відсутність презервативів. Недавній мета-аналіз виявив, що використання порнографії пов'язане з підвищеною ймовірністю сексу без презерватива, але дослідження, доступні для аналізу, рідко включали вимірювання потенційних когнітивних медіаторів (рівня інтелекту, наприклад), які лежать в основі цього зв'язку. Зв'язок між використанням порнографії та сексом без презервативів (а відповідно ризиками здоров'ю) опосередковується сприйнятою подібністю до акторів порнографії і посилюється сприйняттям реалістичності порнографії (Wright, 2022). Доведено також зв'язок між переглядом порнографії і розвитком сексуальних уподобань, еротофобії-еротофілії і сексуального потягу (останнє взаємопов'язано з якістю стосунків між партнерами) (Kohut, 2021).

Щодо впливу порнографії на дитячу психіку (вік від 6 до 12 років), який вважається латентним у розвитку сексуальності, - відсутність еротичного збудження є фундаментально необхідним чинником для того, щоб діти досягли здорового психосексуального розвитку. Дослідження виявили два фактори, які вимірювали еротичне порушення протягом латентного періоду: вплив матеріалів експліцитного сексуального характеру і сексуальне насильство над дітьми, що викликає сексуальні дисфункції в дорослому віці (Hunt, 2009). Наприклад, такими дисфункціями в жінок є знижене лібідо (знижене сексуальне бажання/збудження), вагінізм, гіпотонус м'язів тазового дна і супутнє сексуальне страждання. Дослідження емоційних реакцій таких жінок на еротичні зображення показали відмінність порівняно з контрольною групою жінок без дисфункцій: більші негативні емоції, відчуття суб'єктивної огиди, відрази та уповільнення серцевого ритму. Огиду визнано емоційною реакцією причетною до розвитку та підтримки жіночої статевої дисфункції (DePesa, 2017). Тобто, існують довготривалі наслідки впливу порнографії в дитячому віці, які проявляються у порушенні психосексуального розвитку.

У цьому контексті варто згадати українське дослідження реакцій дітей на сексуальні загрози, з яким вони стикаються в Інтернеті, яке показало, що найчастіше сексуальний контент в інтернеті викликає в дітей емоційні реакції здивування (35,2%), байдужості (33,6%) та *відрази* (30,8%, а серед дівчат 40%). Більшість дітей (83%) побачили вперше сексуальний контент саме в найбільш вразливому для розвитку сексуальності віці 7-13 років, причому перша зустріч була неочікуваною для більшості дітей (72%), що підвищує імовірність травматичної реакції. Регуляція мережевих медіа в контексті доведених у дослідженнях ефектів впливу є в Україні нагальною потребою.

5. Сексуальне насильство, зловживання і сексуальна експлуатація дітей: інтерактивні мережеві медіа та інтернет

Натомість сьогоднішній порядок денний регулювання медіа в питанні сексуального контенту стикається із реаліями різкого зростання хвилі сексуального зловживання і сексуальної експлуатації дітей в цифровому просторі. Медійні кампанії виявилися успішними в розширенні знань про насильство з боку інтимного партнера та впливають на ставлення до гендерних норм, але менше відомо про їхню здатність зменшувати насильницьку поведінку та сексуальне зловживання щодо дітей різного віку.

Експоненціальним розвитком цифрового світу зловживали, що на жаль, сприяло створенню глобального ринку дитячої сексуальної діяльності та образливого контенту. За останні кілька років різко зросла кількість повідомлень про дитячі статеві стосунки і зловживання в Інтернеті. Наприклад, в ЄС кількість жертв зросла з 23 тис. у 2010 році до понад 725 тис. у 2019 році, що включало обмін понад 3 мільйонами зображень та відео.⁵ Глобально теж відбувається

---

⁵ За повідомленням S National Centre for Missing and Exploited Children (NCMEC), яке згадується у COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS EU strategy for a more effective fight

зростання такого контенту від 1 млн. звітів у 2010 році до майже 17 млн. у 2019 році, які включали майже 70 мільйонів зображень та відео. Звіти показують, що ЄС є найбільшим місцем обігу матеріалів сексуального зловживання щодо дітей і цей показник зростає (ЄС контент у 2016 році складав понад половину від глобального обігу матеріалів у всьому світі, у 2019 ця частка склала вже понад дві третини). Запровадження наскрізного шифрування, хоча й корисне для забезпечення конфіденційності та безпеки комунікацій, також полегшило доступ до захищених каналів для злочинців, де вони можуть приховувати свої дії від правоохоронних органів, наприклад обмінюватися зображеннями та відео. Оскільки стало очевидним, що світ загалом програє боротьбу з цими злочинами та не може ефективно захистити право кожної дитини на життя без насильства, ЄС переоцінює і посилює свої зусилля в напрямі визначеного головного пріоритету – боротьби проти злочинів сексуального характеру, вчинених проти дітей і онлайн і офлайн.

Принаймні кожна п'ята дитина ставала жертвою сексуального насильства в дитинстві за підсумками досліджень у 2010-2015 р⁶ Глобальне дослідження досвіду дитинства, яке охоплювало понад 5000 осіб віком від 18 до 20 років у 54 країнах, опубліковане в 2021 році, виявило, що більше, ніж кожна третя молода людина (34%) у дитинстві стикалася з тим, що його або її просили зробити щось відверто сексуальне в Інтернеті, і більше половини (54%) мали досвід однієї з форм сексуального насильства над дітьми в Інтернеті⁷.

Кількість злочинів у сфері сексуального насильства над дітьми в Інтернеті та сексуальної експлуатації дітей зросла вдвічі за час пандемії, коли діти вимушено збільшили час свого перебування онлайн. Це викликає серйозне занепокоєння і необхідність вдосконалення системи регулювання інтернет-простору та мережевих медіа.

Дослідження чинників, які зумовлюють вразливість дітей до сексуальних злочинів в інтернеті, дали змогу виділити два шляхи, що пояснюють ризики дитини потрапити в мережу педофілів: 1) фізична привабливість дитини пов'язана з ризиком еротичного секстингу та прямої сексуальної ініціації; 2) розгальмована поведінка є чинником, який опосередковано впливає на грумінг; порнографічний секстинг і стратегії примусу. Ці висновки підкреслюють нагальну потребу впровадження профілактичних програм, враховуючи ці погляди та поведінку, які функціонують як провісники віктимізації та ризику потрапити в мережі педофілів (Schoeps, 2020). Секстинг, тобто створення та розповсюдження відвертих зображень сексуального характеру самими дітьми та підлітками, - стало неприємною проблемою і для судової системи США, стимулюючи покращення регулювання (Rollins, 2015).

---

against child sexual abuse https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020-07/20200724_com-2020-607-commission-communication_en.pdf

⁶ One in Five Campaign, Council of Europe, 2010-2015. <https://www.coe.int/en/web/children/campaign-materials1>

⁷ Estimates of childhood exposure to online sexual harms and their risk factors. *Economist Impact survey* <https://www.weprotect.org/economist-impact-global-survey/>

За українськими даними 2020 року⁸ протягом пандемії частота зустрічі підлітків з небезпечним контентом значно зросла, особливо стосовно найбільш небезпечних ризиків сексуального насильства при зустрічах з незнайомцями офлайн (зросли з 4,6% у 2018 р. до 12,5% у 2020 р. навіть за умови карантинних обмежень). На запитання «Чи стикалися Ви з СЕКСТІНГОМ – адресованими Вам текстовими повідомленнями чи коментарями» позитивну відповідь дали 21% підлітків. «Чи траплялися Вам вимоги (прохання) надіслати свої фото/відео особистого/інтимного характеру від людей у мережі» - 29%. «Чи стикалися Ви в мережі з присиланням Вам небажаних образів, які супроводжують сексуальну поведінку» - 21%. «Чи стикалися Ви в мережі з тим, що незнайомці відповідали Вам на ті питання, які ви соромилися спитати в близьких» - 15%. При цьому згоду відповісти на такі запитання дали не всі учні, дані охоплюють 41% опитаних (з понад 3 тис. опитаних підлітків у всіх макрорегіонах України).

За українськими даними 2021 року від 5% до 15% дітей бачать дорослий контент щодня (хоча б один з видів дорослого контенту). Не бачили сексуального контенту протягом останнього року 65,5% учнів молодшої школи (більше третини бачили з тією чи іншою частотою), 46,3% учнів 5-9 класів (тобто, більше половини стикалися), і лише 24,8% учнів старших класів, тобто три чверті підлітків мають контакт з сексуальним контентом («майже кожного дня» 15,4%, «щонайменше раз на тиждень» 15,9%, та «щонайменше раз на місяць» 16,3%). Майже половина дітей (44,8%) не поділились неприємною ситуацією, що з ними трапилась в інтернеті, що загострює необхідність запровадження в українських школах і в українських медіа сексуальної просвіти.

У дослідженні визначено поширеність епізодів сексуального насильства та сексуальної експлуатації та їх характерні риси серед українських дітей шкільного віку; аналізується досвід зустрічі з дорослим контентом (за частотою зустрічі) і вік першої зустрічі з сексуальним контентом, місця зустрічі і емоційні реакції на сексуальний контент; частота потрапляння в ситуації сексуального насильства і сексуальної експлуатації і характеристики людей, з якими пов'язані ці ситуації, реакції дітей і готовність ділитися про цей досвід; джерела отримання інформації про сексуальні і безпекові питання, батьківські стратегії та питання безпеки в інтернеті. До ситуації сексуального насильства і експлуатації виднесено такі: Задавали питання про мої оголені частини тіла в Інтернеті; Підтримував/ла розмову з дорослим незнайомцем/кою в Інтернеті; Мені надіслали фото чи відео оголеного тіла; Просили надіслати фото чи відео мого оголеного тіла; Спілкувався/лася з дорослим незнайомцем/кою в Інтернеті про інтимні стосунки; Зустрічався/лася незнайомцем/кою з Інтернету наживо; Пропонували показати/

---

⁸ Найдьонова, Л. А., Череповська, Н. І., Умеренкова, Н.Ф., Дятел Н.Л., Вознесенська, О.Л., Кузін К.Ю., & Гутник К.Ю. (2021). Діагностично-розвивальний проєкт «Медіакультура в часи пандемії». 3 частина. Медіапрактики підлітків України в умовах карантинних обмежень : інформаційний бюлетень (уклад. І.М. Найдьонов, Т.В. Данилова). Київ: Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2021. (2.8 д.а.) <https://mediaosvita.org.ua/book/informatsijnyj-byuleten-2021-ch-3-mediapraktyky-pidlitkiv-ukrayiny-v-umovah-karantynnyh-obmezhen/>

торкатись мого оголеного тіла, коли на мене дивились через камеру; Пропонували зустрітись наживо і показати себе оголеним; Надсилав/ла іншій людині фото чи відео мого оголеного тіла; Показував/ла чи торкався/лася своє оголене тіло, коли на мене дивились через камеру, Зустрічався/лася з незнайомцем/кою з Інтернету наживо, показував своє оголене тіло або незнайомиця/ка мене торкався/лася. Висновки з проведеного дослідження щодо користування інтернетом: Більшість дітей користуються Інтернетом майже щодня, переважно маючи доступ з дому. З віком діти частіше користуються мобільним Інтернетом та доступом у школі або громадських місцях. Більшість користуються Інтернетом на власному смартфоні, проте присутні певні вікові особливості - молодші діти частіше користуються планшетом та телефоном членів сім'ї для виходу в Інтернет, тоді як діти середнього та старшого віку більше користуються власним телефоном та/або комп'ютером. Діти у селах мають менший доступ до Інтернету у порівнянні з дітьми-містянами, а також менша кількість з них мають доступ до пристроїв, за допомогою яких виходять в Інтернет. Переважно діти починають користуватись Інтернетом у 6-8 років, проте є й ті, хто почали користуватись Інтернетом з 3-х років.

ВАЖЛИВО: присутня статистично підтверджена тенденція до «омолодження» початку користування Інтернетом – чим молодші діти, тим раніше вони починають користуватись Інтернетом. Така ж ситуація навколо реєстрації у соцмережі – чим молодші діти, тим раніше вони реєструються вперше у соцмережі, до 13 років акаунти в мережі мають понад 90% дітей. Більшість дітей проводить в Інтернеті щодня від 1 до 5 годин, чим старші діти, тим більше часу вони проводять в Інтернеті. На навчання при цьому вони витрачають до 2 годин, а діти з молодшої школи – ще менше. Найбільш популярними додатками, якими користуються опитані діти, є соцмережі та відеоресурси - Youtube, Viber, TikTok, Instagram та Telegram. Молодші діти значущо менше користуються додатками, ніж діти середнього та старшого віку.

ДОСВІД ЗУСТРІЧІ ІЗ СЕКСУАЛЬНИМ НАСИЛЬСТВОМ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЄЮ В ІНТЕРНЕТІ: • Майже чверть дітей потрапляли хоча б в одну із ситуацій сексуального насильства чи експлуатації за останній рік. Ситуації траплялись з опитаними дітьми з частотою від 1% до 14% дітей. Частіше за все траплялись «найбільш безпечні» та звичні ситуації – запитання щодо інтимних частин тіла, прохання надіслати оголені фото та надсилання фото оголених людей. • Більш серйозні ситуації сексуального насильства/експлуатації (оголення на камеру, зустріч наживо з метою сексу) траплялись частіше із хлопцями. Також більшість ситуацій траплялась частіше з дітьми старшого та середнього віку. Ситуації, що траплялись з дітьми, були частіше пов'язані із незнайомими людьми, але також досить часто із людьми, яких діти знають поза Інтернетом. У хлопців значущо частіше ситуації пов'язані з людиною, яку вони знають в житті, тоді як у дівчат навпаки – з людьми, з якими вони не знайомі. Також у дітей з села значущо частіше трапляються ситуації, пов'язані із знайомими у реальному житті людьми. У половині випадків людиною з ситуації

були чоловіки, у третині – жінки, а в інших випадках дітям було складно ідентифікувати стать особи.

Половина дітей не розповіли нікому про те, що з ними трапилось. З тих, хто розповів, найчастіше ділились із ситуацією з друзями та батьками. Дівчата більше діляться тим, що з ними трапилось, а от серед дітей середнього віку значущо більше тих, хто не розповів про те, що з ними трапилось. Діти середнього та старшого віку частіше діляться тим, що з ними трапилось із друзями, а ось діти молодшого віку – з батьками. Діти переважно захищають себе пасивно (нічого не роблять), мало хто з опитаних готовий до активних дій. Більшість дітей не готові до зустрічі наживо із онлайн незнайомцем, але 17,6% дітей – готові.

Серед рекомендацій: Інформувати дітей про наявність сексуального контенту з молодшого шкільного віку з метою зменшення випадків непередбаченого знайомства та зниження ризику ранньої травматизації. Інформувати про можливі варіанти ситуацій сексуального насильства та експлуатації, знижуючи стигматизованість теми та готуючи ґрунт для подальшої готовності діяти активно у ситуаціях зустрічі з сексуальним насильством/експлуатацією. Збільшити роботу з хлопцями – акцент на важливості розповідати, що з ними сталося, та з дітьми середнього віку (10-13 років), як з більш уразливою категорією, - їх дії на ситуації сексуального насильства ближчі до дітей старшого віку, тоді як емоційні реакції – ще ближчі до дітей молодшого віку. Підготувати алгоритми для реагування на ситуації сексуального насильства/експлуатації, а особливо, у випадках, коли акт насильства коїть знайома у реальному житті доросла людина.

6. Висвітлення воєнних злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством

Особлива актуальність таких дій підкреслюється тим фактом, що згідно зі світовим досвідом в умовах війни загроза зростання злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством значно зростає, оскільки сексуальне насильство і його висвітлення в медіа стає своєрідною зброєю війни (Skjelsbæk, 2001), Використання сексуальних образів в пропагандистських матеріалах (листівках) для деморалізації супротивника було відомо іще з часів 2 світової війни (Friedman, 2009). Згвалтування під час війни можуть мати масовий і циклічний характер (своєрідна форма помсти), що зазвичай замовчувалося, лише в останні роки почало досліджуватися в контексті побудови миру і переривання циклу насильства-помсти (Grguric, 2017). Висвітлення в медіа сексуального насильства в умовах конфлікту часто спирається на гендерні стереотипи, наприклад, репрезентуючи в якості жертв лише жінок (Khan, 2022) або знаходиться на межі етичних норм, на прикладі фотографування жертв (Yokes, 2022). Існують міжнародні журналістські норми етичного висвітлення сексуальних злочинів в умовах військових конфліктів, в яких узагальнено світовий досвід (International Protocol..., 2017). Частина, яка стосується сексуального насильства над дітьми, спрямована на те, щоб журналіст міг задокументувати злочин з однією метою -

для забезпечення прав дитини і надання безпечного доступу до правосуддя, не наражаючи при цьому дитину на додаткову шкоду. Вважається, що сексуальні злочини щодо дітей в зоні конфлікту залишаються недооціненими через те, що діти не бажають розповідати про те, що трапилося через свої емоції і страх негативних реакцій від оточення. Проведення інтерв'ю з постраждалими дітьми потребує спеціального навчання і підготовки щоб зменшити ризик ретравматизації дитини. Узагальнення українського досвіду висвітлення сексуального насильства, пов'язаного з війною, визначає пріоритети, що стосуються не лише збору інформації, але й подальшого відповідального мовлення з метою досягти невідворотності покарання злочинців (Denysenko, 2022)⁹.

Огляд регуляції висвітлення сексуального насильства в лінійних і мережевих медіа в різних країнах

Найбільш широкою рамкою регулювання питань висвітлення в медіа сексуального насильства з метою захисту дитини відображена в Ковенції Ради Європи¹⁰, де зокрема дається чітке визначення понять сексуальне зловживання (ст.18) і сексуальна експлуатація (ст. 23).

Сексуальне зловживання (sexual abuse) у статті 18 визначається як навмисна поведінка: а) залучення до сексуальних дій з дитиною, яка згідно з відповідними положеннями національного законодавства не досягла юридичної відповідальності і віку статевого життя; б) участі у сексуальних діях з дитиною, де: – використовується примус, сила або погрози; або – зловживання довірою, владою або впливом на дитину, у тому числі в сім'ї; або – жорстоке поводження здійснюється з особливо вразливою ситуацією дитини, зокрема через розумову чи фізичну інвалідність або залежність.

Термін дитяча порнографія визначається в статті 20 і стосується будь-якого матеріалу що візуально зображує дитину, яка здійснює в справжній або змодельованій формі сексуально явну поведінку або будь-яке зображення дитячих статевих органів для сексуальних цілей. Таке визначення може застосовуватися до виробництва і володіння порнографічними матеріалами, які складаються виключно з змодельованого або реалістичного зображення неіснуючої дитини. Останнє зауваження важливе з огляду на бум генеративного штучного інтелекту.

Криміналізовано також вербування дитини брати участь в порнографічних шоу (виставах) або заклики до дитини брати участь, примушування дитини, або

⁹ Українська версія на сайті <https://hromadske.radio/publications/seksual-ne-nasyl-stvo-i-media-yak-pysaty-pro-zgvaltuvannia-pid-chas-viyny>

¹⁰ Convention: 17/5/2014 Council of Europe - Council of Europe Convention on the Protection of Children against Sexual Exploitation and Sexual Abuse (CETS No. 201) <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/201.htm> 3/17

отримання прибутку від такої або іншої експлуатації дитини; свідоме відвідування порнографічних вистав із залученням до цього дітей.

7. Мережеві медіа і цифровізація

Найгостріше стоїть питання вдосконалення регулювання мережевих медіа і загалом інтернет технологій, прискорених новаціями штучного інтелекту. Тривають обговорення новацій у регулюванні питань захисту дитини від сексуальних зловживань і експлуатації, оскільки вже прийнятих способів регулювання виявилось недостатньо.

Дані, зібрані на лініях допомоги EU-funded Safer Internet Centre показали, що протягом 2020-2021 року зросла кількість запитів стовно сексторшн (сексуального здрства) (+ 60%), захисту онлайн репутаці (+ 32 %) і електронної злочинності (+30%). У 2022 році 60% усіх запитів було зроблено дітьми (за дітей) у віці між 12 і 18, і майже 7,5% - дітей у віці між 5 і 11, що відображає безпрецедентне зростання переживань дітей щодо їхньої онлайн безпеки. У 2023 р. 88% скарг на нелегальний контент стосувалися дітей віком 3-13 років¹¹.

Безпечніше цифрове середовище і більше відповідний контент для дітей і молоді є ключовим пріоритетом цифрового десятиліття в Європі.

Європейські директиви стосовно взаємодії з **ePrivacy** щодо захисту дітей від сексуальної експлуатації: запропоноване законодавство обмежить обсяг певних прав і обов'язків, які зараз є в ePrivacy, зокрема щодо конфіденційності комунікацій і пов'язаних даних, щоб дати компаніям змогу ідентифікувати сексуальне насильство над дітьми в системі після видачі наказу про виявлення, за умови суворих заходів безпеки.

Директива **eCommerce** пропонується внести зміни в законодавство для накладення зобов'язань виявляти, повідомляти та усувати випадки сексуального насильства над дітьми в Інтернеті на основі конкретних показників і вимог.

Digital Services Act (DSA) пропонує встановити обов'язкове видалення контенту з сексуальним насильством над дітьми і сексуальною експлуатацією за наказом і повне зобов'язання щодо звітності, адаптоване до особливостей цього контенту в Інтернеті, яке часто відбувається приховано від громадськості та вимагає конкретних подальших дій, якщо їх виявлено. Передбачається відсутність звільнення від відповідальності для послуг хостингу, якщо вони не вжили заходів після того, як отримали фактичну інформацію або усвідомили незаконність вмісту. Цей акт також вимагає від держав-членів забезпечити надання допомоги та підтримки жертвам до, під час та після завершення кримінального провадження. Для веб-сайтів, що поширюють матеріали із зображенням сексуального насильства, Директива вимагає від держав-членів вжити необхідних заходів для забезпечення *швидкого видалення веб-сторінок, розміщених на їхній території, і докласти зусиль для видалення таких сторінок, розміщених за межами їхньої території*. Це також дозволяє державам-членам вживати добровільних заходів для блокування доступу до веб-сторінок, які

¹¹ <https://www.inhope.org/EN/the-facts>

містять або поширюють матеріали із зображенням сексуального насильства на їхній території, водночас забезпечуючи гарантії (пропорційні; з інформуванням користувачів про причину обмеження та можливість судового захисту).

Створюється Центр ЄС із запобігання та боротьби з сексуальним зловживанням щодо дітей, який буде перевіряти скарги і передавати їх до Європолу, що сприятиме концентрації ресурсів на проведенні розслідувань.

Запропонований новий закон буде зобов'язувати службу обміну повідомленнями, магазини додатків і постачальників отримати доступ до Інтернету та видаляти повідомлення та нові зображення та відео, а також випадки грумінгу (сексуального переслідування)¹².

В аналізі, представленому Комісією¹³ визначено необхідність людино-центрованої цифрової трансформації в Європі, що передбачає в пріоритетних цілях наступної цифрової декади дієві заходи захисту дитини від сексуальних зловживань і сексуальної експлуатації в цифровому просторі¹⁴. Підкреслюється також необхідність розвивати медіаграмотність споживачів, яка забезпечує дійсний захист від дезінформації, як одного з ризиків цифрового простору.

8. Узагальнення європейського досвіду регулювання аудіовізуальних медіа щодо висвітлення сексуального насильства і сексуального контенту

Крім загальноєвропейських рамкових документів у кожній країні розроблені регулятивні документи, спрямовані на запобігання шкоді, якої може завдати споживання медіапродукції неповнолітніми. Форми регулюючих документів різняться: закони, кодекси національних регуляторів, окремі нормативні акти, етичні професійні кодекси, тематичні рекомендації і протоколи. Система регуляції, співрегуляції і саморегуляції є динамічною і різноманітною. Кожна країна іде своїм шляхом розвитку, спираючись на загальні рамки і конвенції, публічні комунікації, скарги споживачів, резонансні прецеденти, дослідження і висновки експертів.

Специфіка регуляції медіа стосовно захисту дітей від сексуального зловживання, насильства і експлуатації враховує національно-культурні особливості, проте можна виділити головні спільні принципи захисту дитини від впливу сексуального контенту в поєднанні з іншими ризиками нанесення шкоди здоров'ю і розвитку.

1. Розділення в регулятивних документах (законах, кодексах, рекомендаціях) *типів медіаконтенту* за принципом важкості імовірної шкоди дитині.

---

¹² <https://www.reuters.com/technology/eu-lawmakers-back-rules-forcing-big-tech-tackle-child-pornography-2023-11-22/>

¹³ Commission analysis SWD(2023) 571 'Digital Decade cardinal points: digital skills, digital infrastructures, digitalisation of businesses and digitalisation of public services'. See C(2023)

¹⁴ Decision (EU) 2022/2481 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 establishing the Digital Decade Policy Programme 2030, OJ L 323, 19.12.2022, p. 4–26.

Виокремлено дві основні групи контенту:

а) контент, що може нанести *значну шкоду* (згубний контент, неприйнятний контент) і

б) контент, який може нанести *шкоду вразливий частині аудиторії*, погіршити її фізичний, психічний або моральний розвиток (небажаний контент). До цієї групи відноситься також невинуватий контент.

До першої групи неприйнятної контенту застосовують для лінійних медіа заборони - щодо порушень конфіденційності, наприклад, унеможливлення ідентифікації дитини при висвітленні сексуальних зловживань, насильства і сексуальної експлуатації. Для мережевих медіа переважно використовують обмеження – захищений показ. Для другої групи в лінійних медіа використовують захищений показ, в мережевих медіа такий контент може демонструватися без обмежень. Ці відмінності і вимоги сформульовано в AVMS Directive.¹⁵

Окремо слід відмітити більші розбіжності між країнами, які стосуються регуляції висвітлення тем наготи і псевдореальності (реаліті шоу).

Аналіз європейських практик регуляції медіа для захисту дитини¹⁶ пропонує таке розуміння сексуальних аспектів мовлення і відповідні норми регулювання.

Контент, що може серйозно зашкодити дитині (неприйнятний)

Елементи контенту, що можуть серйозно погіршити здоров'я дитини включають, але не обмежуються такими:

- порнографія або зображення екстремального сексу, включно зі сценами непокараного насильства;
- сцени брутального і екстремального насильства, не виправданого контекстом;
- порнографічний контент з елементами насильства або екстремальний статевий фетишизм чи інші сексуальні відхилення;
- порнографія з контентом, який нормалізує насильство, наркотичну залежність або кримінальну поведінку,
- програми, які експлуатують довірливість глядачів або слухачів.

Такі елементи ймовірно призводять до серйозного погіршення фізичного, психічного або морального розвитку неповнолітніх, категорично не можуть демонструватися у доступний для дітей час. Фактично потрапляють під заборону демонстрації. Час, який вважається дитячим у різних країнах коливається. Найбільш строгий підхід визначає можливість демонстрацій неприйнятної контенту з 1 до 4 години ночі (наприклад, в Косово), найменш строгий – з 21 до 5 ранку (в Албанії) або з 22 до 6 ранку (в Хорватії). Підхід до часових обмежень

¹⁵ Revision of the Audiovisual Media Services Directive (AVMSD) <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/revision-avmsd>

¹⁶ MEDIA REGULATORY AUTHORITIES AND PROTECTION OF MINORS. <https://edoc.coe.int/en/media/7925-media-regulatory-authorities-and-protection-of-minors.html>

зазвичай визначається у відповідності з потребами споживачів – батьків дітей – і враховують національні особливості.

Порнографія визначається як зображення з статевих дій або дій з метою підвищення сексуального збудження або стимуляції такого збудження в аудиторії за допомогою показу явних експліцитних сексуальних сцен, в т.ч. проникнення, як і сцен зображення статевих органів протягом сексуального акту.

Як дорослий контент, не придатний для перегляду дітьми кодується також явне зображення геніталій або сексуального акту без художнього виправдання. Приклади неприйняттого контенту включають також зображення екстремальних форм оманливої сексуальної поведінки. Звичайно, переліки не є вичерпними, оскільки держави мають право встановлювати суворіші правила понад основні вимоги, зокрема беручи до уваги основні питання, такі як культурні елементи кожного суспільства, моральні переконання та чутливість тощо.

Більшість держав-членів, країн-кандидатів і тих, хто зобов'язаний перенести правила ЄС угодами про асоціацію перенесли формулювання попередньої Директиви AVMS у цьому відношенні, і забезпечують повну заборону такого контенту.

Конфіденційність неповнолітніх у контексті сексуальних зловживань

Особливої уваги потребує вразливе положення неповнолітнього, залученого як жертва або свідок, якщо вони в будь-який спосіб мають стосунок до сексуального нападу. Сексуальний напад є надзвичайним і особливо важким типом насильства, що має довготривалі наслідки. Ідентифікація жертви у таких випадках є абсолютно неприпустимою не тільки тому, що це додатково травмує жертв, але й тому, що це може вести до того, що інші жертви будуть утримуватись від повідомлення про злочини.

Елементи контенту, що імовірно можуть погіршити здоров'я і розвиток дитини

До такого контенту відносять: сцени значного психологічного і фізичного насильства; сцени, які зображують явне фізичне та / або вербальне насильство ; сороміцькі назви статевих органів; сексуальні сцени з використанням неадекватної (вульгарної) мови і лексики для спілкування, сцени сексуальної експлуатації; мову і сцени зловживання алкоголем і наркотиками; сцени, які можуть налякати, наприклад, смерті або поранення, процедури лікування (сексуальні сцени також можуть лякати дітей дошкільного віку); сцени азартних ігор, ставок, розповідей про удачу, ворожіння на картах (читання карт), послуги екстрасенсів і подібні, ефективність яких науково не доведено і вони можуть вважатися такими, що експлуатують довіру.

Відносно цієї категорії контенту використовується кодування для попередження про існуючі в передачі ризики.

Визначення «невиправданості»

До такого контенту відносять: сцени навмисного застосування фізичної, механічної чи будь-якої іншої сили для нанесення шкоди, травмування або примусу погано поводитися, а також поширення текстових, вербальних і візуальних повідомлень, які прославляють фізичні, словесні чи психологічні форми садизму чи подібні види насильства (в тому числі щодо себе самого), які не можуть бути виправдані ні контекстом жанру, ні мотивами драматичної дії. Це

стосується і сексуального насильства: зображення поведінки, що примушує іншу особу до статевого акту або доторків інтимних місць із застосуванням сили чи погроз.

Імовірно можуть нашкодити дитині також сцени, в яких фізичне, вербальне, жестикуляційне, емоційне, сексуальне насильство зображене через спеціальні ефекти.

Виправданим вважатиметься сексуальний контент, показаний у межах контекстів з науковою, навчальною, документальною або інформаційною метою в інформаційних програмах.

Нагота і сексуальні дії

Такі програми можуть бути шкідливі для дітей, оскільки можуть викликати сексуальні фантазії, які може бути неадекватно застосовано до реальних ситуацій або стимулювати у підлітків потреби і сексуальні переживання, раннє практикування сексуальних дій може вести до небажаних підліткових вагітностей, проблем репродуктивного здоров'я і далекосяжних негативних наслідків. Ці елементи сексуального контенту мають розглядатися в перспективі адекватного відображення в аудіовізуальних послугах з урахуванням жанру, мети і аудиторія певної програми. Для навчального, історичного або комічного контекстів важливо критично зображати шкідливу поведінку в поєднанні з показом небезпек і наслідків заподіяної шкоди.

Важливо визначити форми відповідальності за порушення і демонстрацію шкідливого і небажаного контенту не у відповідний час трансляції. Відповідна класифікація контенту працює тільки якщо впливає на розміщенні в певних time-slot, що включається в актуальні правила. Також важливо не класифікувати (а також не «надмірно класифікувати») вміст, в якому немає елементів, що можуть завдати шкоди неповнолітнім, адже це вводить в оману тих споживачів, які відповідальні за здоров'я і розвиток дитини (батьків та опікунів неповнолітніх на передній плані), тому інформація про зміст має бути точною.

Реаліті програми і талант шоу (програми псевдореальності)

Програми, які демонструють зображувальні події як реальні, але вони насправді відбуваються за сценарієм, вважаються гібридними, адже містять суміш документального, художнього (драматичного) контенту з комерційними елементами. У таких програмах залучено групи людей, які не є професійними акторами але їхні дії часто спрямовані і заохочувані виробниками поводитися в певний спосіб. Натомість ця поведінка сприймається дітьми не як вигадана але як справжня і без цензури. Такі програми часто містять конфлікт і бійки між учасниками, зокрема сексуалізовану поведінку, гендерні стереотипи і упередження, провокації не тільки дивитися такі програми, але й брати в них участь. Діти не можуть розпізнати псевдореальність таких передач. Більшість таких передач є розважальними, хоча деякі позиціонуються інакше, спрямовані на просування цінностей людської гідності, соціального навчання, переконань і соціальних норм тощо. З досвіду багатьох країн такі шоу можуть серйозно погіршувати моральний, розумовий і фізичний розвиток дитини. Виробники зазвичай не можуть забезпечити захисту дитини від непридатного для них контенту, такого як насильство, небезпечна поведінка, нагота і сексуальний

контент, сексуальна та/або образлива мова, алкоголь зловживання алкоголем, куріння, сцени приниження гідності тощо.

Реаліті-шоу, які вважаються такими, що можуть зашкодити розвитку неповнолітніх можуть транслюватися лише в час, коли вважаються недоступними для перегляду дітьми. До таких відносять, наприклад, шоу з життя групи учасників в ізольованому просторі з постійним відеоспостереженням і ввімкнутими мікрофонами, в умовах змагання за приз. Є багато інших проблем, пов'язаних із цим типом програм, що стосуються занепокоєння щодо сімей зі «складного соціального середовища», зображення неповнолітніх, які постраждали від сексуального насильства, проблеми навколо людської гідності, зловживання алкоголем, сексизм і порядність, а також елементи мови ворожнечі серед учасників реаліті-шоу, дискримінаційні заяви або поведінка, яка може загрожувати здоров'ю учасників, вкрай негативне зображення жінок, гіперсексуалізація дітей, заохочення та підбурювання до азартних ігор, порушення конфіденційності тощо.

З нормативної точки зору, реаліті-шоу та талант-шоу вже охоплені загальними положеннями про захист неповнолітніх від шкідливого контенту, які застосовуються до будь-яких інших аудіовізуальних медіа-послуг. Проте складність цього явища програм псевдореальності потребує публічного обговорення.

9. Повторювані теми в регуляції висвітлення сексуального насильства

Із 23-х рекомендацій щодо ЗМІ, які загалом відображають національну та міжнародну діяльність щодо проблеми висвітлення сексуального насильства є низка повторюваних тем, включаючи рекомендації щодо:

- повідомлення про соціальний контекст, у якому відбувається насильство над жінками, вчинене чоловіками;
- використовувати правильну мову та термінологію;
- уникати звинувачення жертви;
- уникайте виправдовувань чоловічого насильства;
- розглянути, як вибір джерела формує історію;
- надавати жінкам інформацію про те, куди звертатися за допомогою¹⁷.

Експертний аналіз українського досвіду висвітлення в медіа питань сексуального насильства (за матеріалами, наданими регулятором і медіакомпаніями), підготовка стислого опису окремих кейсів.

---

¹⁷ Media representations of violence against women and their children: State of knowledge, 2015

Аналіз українського досвіду висвітлення сексуальних злочинів, вчинених неповнолітніми, за наданим Національним регулятором матеріалами, об'єднаними в кейс «Закарпаття» дає підстави стверджувати, що було порушено наступні загальні міжнародні рекомендації:

- не вдалося уникнути згадування ідентифікаційних даних жертви (вік, навчальний заклад), місця інциденту, фотографій місця, опису кроків, пов'язаних із злочином (наприклад, заманювання жертви під приводом), осудливих висловлювань (щодо історії потерпілої, одягу, місця перебування на момент події). Згадування цих деталей може сприяти присоромленню жертви, надавати підказки наступним злочинцям, впливати на процес правосуддя;
- не вдалося зосередитися на наданні деталей служби підтримки, таких як гарячі лінії, притулки та кризові центри, і привернення уваги до позитивних історій стійкості та розширення можливостей, оскільки постраждалі часто діють як агенти змін;
- не додавався до окремого інциденту загальний контекст з посиланнями на весь спектр сексуального насильства, повідомлення даних про поширеність сексуального насильства та пов'язані з ним проблеми, протидіяти міфам і застарілим поглядам, а також звертаючись до експертів для навчання читачів/глядачів.

Не можна стверджувати, що не було надано пріоритет безпеці потерпілої чи не забезпечене право на гідність. Відсутня інформація щодо захисту від відплати чи заподіяння шкоди. Проте існують підтвердження кібербулінгу неповнолітніх, які підозрювалися у вчиненні сексуального насильства, збурення громадськості щодо «невідповідного» тяжкості злочину «легкого» покарання за рішенням суду, недостатньо продуманою медійна історія з точки зору потенційного порушення будь-якого із зазначених основних принципів.

Кейс «Закарпаття» стосується висвітлення випадку сексуального насильства, яке відбулося в 2021 р. Троє підлітків заманили до будинку і згвалтували 14-річну дівчинку (подругу), зняли знущання на відео і виклали в мережу та розповсюдили по школі. Справа набула розголосу після того, як 20 березня 2023 року суд виніс вирок. Воловецький районний суд звільнив кривдників від покарання і призначив іспитовий термін у 2 роки, а також грошову компенсацію потерпілій. Цей вирок обурило громадськість: на це відреагував омбудсмен Дмитро Лубінець, голова облдержадміністрації Закарпатської області Віктор Микита, міністр освіти Оксен Лісовий. (Опис кейса за матеріалом Української правди.Життя)

Досі за запитом «згвалтування на Закарпатті» пошуковик видає повідомлення медіа: «Групове згвалтування дівчинки на Закарпатті: що не так з вироком та які шанси на справедливість» (Українська правда, 23 березня 2023 р.), «Згвалтування 14-річної дівчинки на Закарпатті – подробиці історії, яка приголомшила всю країну» (TSN.UA Ексклюзив ТСН) та відео на YouTube (2 від ТСН за 27 березня 2023 р. і одне Перший від 17 вересня (див. рис.)

Приблизна кількість результатів: 6 480 (0,25 с)

 Українська правда
<https://life.pravda.com.ua/society/2023/03/27/>

Групове зґвалтування дівчинки на Закарпатті: що не так ...

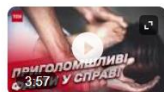
27 бер. 2023 р. — На **Закарпатті** троє підлітків зґвалтували 14-річну подругу і поширили відео знущань в інтернеті та по школі. Злочин скоїли у 2021 році, ...

 tsn.ua
<https://tsn.ua/Ексклюзив-TCH/>

Зґвалтування 14-річної дівчини на Закарпатті - подробиці ...

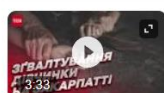
Троє підлітків заманили до будинку і зґвалтували 14-річну дівчинку. Зняли це на відео і виклали в мережу. Це сталося в серпні 2021-го року на **Закарпатті**.

 Відео :

 Зґвалтування 14-річної дівчинки на Закарпатті! З ...

YouTube · TCH
27 бер. 2023 р.

 Зґвалтування дівчинки на Закарпатті! Хто ПОКРИВАЄ .

YouTube · TCH
27 бер. 2023 р.

Зґвалтування на Закарпатті: усі подробиці інциденту

YouTube · Перший
17 вер. 2021 р.

Зважаючи на психологічні механізми впливу на глядача можна зазначити такі невикористані можливості психоедукації замість хайпу на різних рівнях впливу:

Вплив на дитину (постраждалу): маємо запобігти навченій безпорадності, дати **інструктивну** підтримку для протидії негативним наслідкам втручання медій в життя, аби запобігти повторній травмі, розвитку депресії, ризикованої поведінки, реактивній агресії, суїциду, профілакувати розлади психосексуального розвитку.

Вплив на дитину (кривдника): маємо запобігти провокаціям булінгу проти дітей-кривдників як цапів-відбувайл -бо це неадекватний метод, родина кривдників може підлягати соціальній ексклюзії, осуду, а не цькуванню, потрібно запобігати травмуванню, посиленню девіантної поведінки, ризикованій поведінці, кризи майбутнього.

Вплив на школу, громаду (свідків і учасників подій) запобігти вторинній травматизації, руйнуванню безпеки соціального середовища, поляризації і загостренню конфліктів, поляризації, руйнуванню довіри, запобігти запуску «моральної паніки», провокуванню повторення іншими дітьми дій кривдників, статева та сексуальна грамотність дітей та підлітків.

Вплив на суспільство в цілому: реалізація комплексної сексуальної освіти ідея відповідальності і міри, зберігати почуття гідності. Висвітлення кейсу могло би сприяти формуванню норм і уявлень про «нормальну» поведінку, про справедливість, а відповідно конструювати образ того, що вважається «девіантним» у нашому суспільстві і, отже, того, що є «нормальним» (Ericson et

al. 1987). Висвітлення має запобігати культивуванню небезпечних форм поведінки, не інструктувати можливе повторення, не допускати зсуву фрейму, коли дитина і її біда експлуатується як засіб розв'язання іншої проблеми, наприклад соціальної нерівності, відсутності судової реформи тощо.

Замість хайпу і ретравматизації – потрібна медіапсихоедукація.

Використавши методологію¹⁸ аналізу медіа репрезентацій насильства проти жінок і дітей у наданих медіафрагментах новинних повідомлень зафіксовано невдалі цитати з медіаповідомлень (ж) слова журналістів, (е) експертів у різних фреймах кейсу «Закарпаття».

- Фрейм Справедливість. Несправедливість покарання, обурення безкарністю *«замість реального покарання за ґратами – іспитовий термін» (ж)*

- Фрейм Захист. Неєфективність суспільних інститутів (суд, прокуратура, освіта, соціальна служба, місцева влада, медіа і блогери) *«місцева шляхта – бідна родина», «корупція – справедливість» «скиглення громади» (е) «школа не зробила нічого» (е)*

- Фрейм Зв'язок з булінгом *«не можна пришити навіть хуліганство» «діти це діти, кидаються камінням» (ж)*

- Фрейм Ідентифікація постраждалої: село (єдина школа), батько, бабуся; кривдників: близнюки, мама бухгалтер сільради - деталей для визначення особи більше, ніж достатньо

- Фрейм Експерти (філософ, культуролог, блогер-політолог, юрист) *«це має бути тавро на все життя» «потенційні гвалтівники не можуть вступати до університету» (е)*

У відповідь на цей кейс, який викликав значний громадський резонанс, професійна психологічна спільнота ініціювала кілька активностей: заяву Національної психологічної асоціації, круглий стіл Інституту соціальної та політичної психології, зустріч медійників з експертами, організовану Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення. Узагальнення дискусії робочою групою захисту дітей в медіа створено проект співрегулівного документу Спільний акт узгодження № 6 Висвітлення в медіа фактичних обставин досудового розслідування за участю дітей, який знаходиться на громадському обговоренні.

Психологічні рекомендації з висвітлення випадків сексуального насильства

Зважаючи на зростання ризику сексуального насильства в умовах війни, спираючись на проведений аналіз результатів досліджень і міжнародного досвіду регулювання медіа щодо захисту дітей від сексуального насильства і сексуальної експлуатації психологічні рекомендації включають:

---

¹⁸ Методологія https://www.anrows.org.au/publication/media-representations-of-violence-against-women-and-their-children-state-of-knowledge-paper/read/#_Toc128656968

А) Рекомендації щодо особливостей висвітлення в медіа гендерно-зумовлених стереотипів, упереджень і неявного сексуального контенту.

З метою посилення саморегуляції включити до редакційних стандартів провідних медіавиробників явно сформульованої позиції щодо висвітлення гендерних ролей і стереотипів, недопущення гендерної дискримінації і виправдання гендерно-зумовленого насильства з урахуванням моделюючого впливу телебачення на формування гендерних уявлень, ставлень і поведінки, впливу на сексуальний розвиток дитини. Запропонувати правила і процедури, які забезпечуватимуть при виробництві медіаконтенту контроль за дотриманням балансу, з метою зменшення ефектів об'єктивації і сексуалізації, звужених і спотворених ідеалів сексуальної привабливості при зображенні неявної сексуальної поведінки. Запропонувати критично оцінювати рекламу згідно з редакторськими стандартами, не допускати поєднання висвітлення сексуального контенту і вживання алкоголю, зважаючи на доведений негативний вплив такого поєднання на сексуальний розвиток підлітків.

Забезпечувати баланс між правом дитини на інформацію, правом на самовираження і захисту дитини від контенту, який імовірно може нанести шкоду, не допускати маніпуляцій і економічної експлуатації тематики дитячої і підліткової сексуальності, враховувати насамперед інтереси дитини.

Б) Рекомендації щодо висвітлення експліцитного сексуального контенту в лінійних медіа

З метою захисту дитини від доведеного шкідливого впливу перегляду відвертих сцен явного (експліцитного) сексуального контенту забезпечити його появу в ефірі тільки в час, недоступний для сприймання дітьми (з 24 до 6 години). Застосувати для шкідливого контенту механізми регулювання, моніторингу, контролю і санкцій. До розроблення диференційованих санкцій і чітких критеріїв визначення шкідливого контенту використати механізми співрегулювання, адже участь у створенні правил є ключевим моментом ефективності їх подальшого застосування.

В) Рекомендації щодо розповсюдження порнографії в мережевих медіа

З метою захисту дітей від впливу порнографічного контенту і явного сексуального контенту в мережевих медіа запропонувати суб'єктам застосувати інформаційні ресурси для медіапсихоедукації і активізувати роботу з батьками щодо формування ефективних стратегій протидії впливу шкідливого контенту. Розглянути можливість започаткування і підтримки психоедукаційного контенту щодо сексуальної освіти дітей і дорослих, залучення фахових експертів, які спираються на доказові знання.

Г) Рекомендації щодо протидії сексуальному зловживанню, насильству і сексуальній експлуатації дітей в мережевих медіа

Зважаючи на гостроту проблеми впливу зловмисників на дітей з використанням мережевих технологій, набуття дітьми досвіду копіювання сценаріїв зловживання сексуальним контентом, і у відповідності до європейських рекомендацій визначити завдання протидії сексуальному насильству над дітьми пріоритетним при розробленні і перегляді політик і стандартів роботи телерадіокомпаній.

Ініціювати розроблення і прийняття на національному рівні спільних «правил гри» суб'єктів цифрового простору для захисту дітей від сексуальних зловживань і сексуальної експлуатації.

Рекомендований словник прийнятної термінології

Віктимізація - це процес перетворення особи або групи осіб на реальну жертву,

Гендерний стереотип - сформоване культурою та розповсюджене в ній узагальнене переконання про те, *якими є і як поведяться* люди різних статей (чоловіки й жінки). Стереотип – це надмірне узгальнення за однією з існуючих ознак, яке ігнорує наявність відмінностей.

Гендернозумовлене насильство – це будь-яке насильство, яке вчиняється щодо людини через її приналежність до певної статі.

Гіперсексуалізація - надмірна сексуалізація, неприпустима стосовно дітей.

Грумінг (сексуальне переслідування, також Онлайн-грумінг) — це процес комунікації із дитиною в інтернеті, під час якого злочинці налагоджують довірливі стосунки із дитиною з метою сексуального насильства над нею у реальному житті чи онлайн: змушують дітей виконувати певні сексуальні дії перед камерою. Злочинці свідомо будують своє спілкування із дитиною таким чином, аби викликати в неї теплі почуття та довіру, показати що дитина цінна та унікальна. Вони можуть прикидатися однолітками дитини, пропонувати роботу моделлю, дарувати подарунки тощо. Згідно з міжнародними експериментами, щонайменше за 18 хвилин злочинець може отримати інтимні фото від дитини.

Згвалтування – вид сексуального насильства, який передбачає проникнення в сексуальні органи

Порнографія - це детальний опис або демонстрація статевих актів

Сексизм - гендерна дискримінація, або дискримінація за статтю упереджене ставлення до людей і ущемлення їхніх прав та інтересів через їхню стать або гендерну роль.

Секстинг - це обмін інтимними фото/відео/текстами, які можуть надсилатися як добровільно, так і під загрозою шантажу або насильства. Секстинг – це небезпечна форма спілкування, яка може не лише нашкодити дитині, але й зробити її жертвою сексуального насильства

Сексторшен (сексуальне здирництво) - це шантаж публікацією сексуального контенту (зображень, відео) для залякування, примусу та вимагання грошей, тобто здирництва.

Сексуалізація — це процес, за допомогою якого персонажі зображуються та демонструють ставлення до них у надмірно сексуальній манері. Сексуалізація може відбуватися через розмови, коментарі, погляди та дотики інших, а також через те, як персонажі одягаються та поведуться. Досі залишається більш актуальною проблема сексуалізації жінок та дівчат, яка пов'язана з формуванням гендерних стереотипів і упереджень, що впливають на частоту проявів гендерно-зумовленого насильства.

Сексуальна експлуатація – будь-яке фактичне зловживання чи спроба зловживання вразливим становищем, владою чи довірою з метою отримання вигоди, вчинення будь-яких сексуального зловживання щодо неповнолітнього задля економічної вигоди, в тому числі шляхом маніпулювання і отримання її згоди.

Сексуальна ініціація - це перший статевий акт, також використовується в переносному значенні для позначення ранньої сексуальної ініціації у випадку надмірної зацікавленості сексом, легкості обговорення сексуальних питань і установа вербальних контактів на цю тему.

Сексуальна об'єктивація – це ставлення до людини, як до предмету, об'єкту задоволення чиєїсь сексуальної потреби.

Сексуальна самооб'єктивація відбувається, коли людина визначається в ставленні до себе виходячи зі ставлення до частин свого тіла, пов'язаними з сексом, чи сексуальною функцією.

Сексуальне зловживання – небажана сексуальна поведінка людини чи групи людей щодо іншої людини в ситуації, коли та не усвідомлює того, що відбувається зловживання. Сексуальне зловживання щодо дітей - це форма сексуального насильства, в якому доросла людина чи підліток зловживає дитиною задля отримання сексуального задоволення, стимулює її або використовує її для сексуальної стимуляції.

Сексуальне насильство – це будь-які дії сексуального характеру без добровільної згоди, не тільки вчинення сексуальних дій без згоди, під примусом, з використанням фізичного або психологічного насильства, але й про сексуальні домагання без проникнення.

Сексуальний неявний (імпліцитний) контент – висвітлення стосунків, романтичних стосунків, флірту та інших форм поведінки, за якими приховано сексуальну взаємодію

Сексуальний явний (експліцитний) контент – висвітлення сцен сексуальних актів, еротичних сцен.

Фіктосексуальність - сильне та тривале почуття кохання, закоханості чи сексуального бажання до одного чи кількох вигаданих (фіктивних) персонажів

Джерела

- Denysenko L., Pavlenko O., Troshchynska T. (2022). How to responsibly report war-related sexual violence. Ukraine. Practical guide for media. <https://humanrightsfirst.org/wp-content/uploads/2022/11/Covering-Sexual-Violence-In-Media-Guide.pdf>
- Ela Yokes, 23 mei 2022. Documenting Sexual Violence in Conflict: The Unethical Practices Plaguing Photojournalism <https://www.fomu.be/trigger/articles/documenting-sexual-violence-in-conflict-the-unethical-practices-plaguing-photojournalism>
- International Protocol on the Documentation and Investigation of Sexual Violence in Conflict Best Practice on the Documentation of Sexual Violence as a Crime or Violation of International Law Second Edition: March 2017 Sara Ferro Ribeiro and Danaé van der Straten Ponthoz on behalf of the UK Foreign & Commonwealth Office https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2019/06/report/international-protocol-on-the-documentation-and-investigation-of-sexual-violence-in-conflict/International_Protocol_2017_2nd_Edition.pdf?fbclid=IwAR3ldkVpbAMzMbJHrdUuCS1wHEaC3zsqFBha1lh2Df5ZibYzqimR0Bo9oVg
- Grguric, C. (2017). War rape: Unveiling the complexities of motivation and reparation in order to create lines of peace and empowerment. In C. E. Stout (Ed.), *Terrorism, political violence, and extremism: New psychology to understand, face, and defuse the threat*. (pp. 125–148). Praeger/ABC-CLIO.
- Skjelsbæk, I. (2001). Sexual Violence and War: Mapping Out a Complex Relationship. *European Journal of International Relations*, 7(2), 211.
- Friedman, H. A. (2009). Sex in psychological warfare. *The Psychologist*, 22(1), 84–86.
- McLelland, M. (2016). “Not in front of the parents!” Young people, sexual literacies and intimate citizenship in the internet age. *Sexualities*, 20(1-2), 234–254. doi:10.1177/1363460716645791
- Keen, C., France, A., & Kramer, R. (2020). Exposing children to pornography: How competing constructions of childhood shape state regulation of online pornographic material. *New Media & Society*, 22(5), 857–874. <https://doi.org/10.1177/1461444819872539>
- Davis, A. C., Wright, C., Curtis, M., Hellard, M. E., Lim, M. S. C., & Temple-Smith, M. J. (2021). “Not my child”: parenting, pornography, and views on education. *Journal of Family Studies*, 27(4), 573–588. <https://doi.org/10.1080/13229400.2019.1657929>
- Poulain, T., Meigen, C., Kiess, W., & Vogel, M. (2023). Media regulation strategies in parents of 4- to 16-year-old children and adolescents: a cross-sectional study. *BMC Public Health*, 23(1), 1–9. <https://doi.org/10.1186/s12889-023-15221-w>
- Rollins, J. (2015). Sexting Cyberchildren: Gender, Sexuality, and Childhood in Social Media and Law. *Sexuality & Culture*, 19(1), 57–71. <https://doi.org/10.1007/s12119-014-9243-4>
- Barner, M. R. (1999). Sex-role stereotyping in FCC-mandated children’s educational television. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 43(4), 551–564. <https://doi.org/10.1080/08838159909364509>
- Poblet, M., Teodoro, E., González-Conejero, J., Varela, R., & Casanovas, P. (2017). A co-regulatory approach to stay safe online: Reporting inappropriate content with the MediaKids mobile app. *Journal of Family Studies*, 23(2), 180–197. <https://doi.org/10.1080/13229400.2015.1106337>
- Hunt, S. A., & Kraus, S. W. (2009). Exploring the relationship between erotic disruption during the latency period and the use of sexually explicit material, online sexual behaviors, and sexual dysfunctions in young adulthood. *Sexual Addiction & Compulsivity: The Journal of Treatment & Prevention*, 16(1), 79–100. <https://doi.org/10.1080/10720160902724228>
- DePesa, N. S., & Cassisi, J. E. (2017). Affective and autonomic responses to erotic images: Evidence of disgust-based mechanisms in female sexual interest/arousal disorder. *Journal of Sex Research*, 54(7), 877–886. <https://doi.org/10.1080/00224499.2016.1252307>

- Schoeps, K., Hernández, M. P., Garaigordobil, M., & Montoya-Castilla, I. (2020). Risk factors for being a victim of online grooming in adolescents. *Psicothema*, 32(1), 15–23.
- Kirsch, A. C., & Murnen, S. K. (2015). “Hot” girls and “cool dudes”: Examining the prevalence of the heterosexual script in American children’s television media. *Psychology of Popular Media Culture*, 4(1), 18–30. <https://doi.org/10.1037/ppm0000017>
- Knobloch, S., Callison, C., Chen, L., Fritzsche, A., & Zillmann, D. (2005). *Children’s Sex-Stereotyped Self-Socialization Through Selective Exposure to Entertainment: Cross-Cultural Experiments in Germany, China, and the United States*. *Journal of Communication*, 55(1), 122–138. doi:10.1111/j.1460-2466.2005.tb02662.x
- Goldman, R. J., & Goldman, J. D. G. (1981). Sources of Sex Information for Australian, English, North American, and Swedish Children. *The Journal of Psychology*, 109(1), 97–108. doi:10.1080/00223980.1981.991529
- Steinberg, L., & Monahan, K. C. (2011). Adolescents’ exposure to sexy media does not hasten the initiation of sexual intercourse. *Developmental Psychology*, 47(2), 562–576. <https://doi.org/10.1037/a0020613>
- Brown, J. D. (2011). The media do matter: Comment on Steinberg and Monahan (2011). *Developmental Psychology*, 47(2), 580–581. <https://doi.org/10.1037/a0022553>
- Collins, R. L., Martino, S. C., & Elliott, M. N. (2011). Propensity scoring and the relationship between sexual media and adolescent sexual behavior: Comment on Steinberg and Monahan (2011). *Developmental Psychology*, 47(2), 577–579. <https://doi.org/10.1037/a0022564>
- Ferguson, C. J. (2022). Does exposure to sexualized media lead to boys’ objectification of girls and women?: A preregistered, longitudinal reanalysis of Rousseau et al (2019). *Adolescent Psychiatry*, 12(1), 60–66. <https://doi.org/10.2174/2210676612666220414095544>
- Ferguson, C. J., Nielsen, R. K. L., & Markey, P. M. (2017). Does sexy media promote teen sex? A meta-analytic and methodological review. *Psychiatric Quarterly*, 88(2), 349–358. <https://doi.org/10.1007/s11126-016-9442-2>
- Peter, J., & Valkenburg, P. M. (2016). Adolescents and pornography: A review of 20 years of research. *Journal of Sex Research*, 53(4-5), 509–531. <https://doi.org/10.1080/00224499.2016.1143441>
- Merrill, R. A., & Liang, X. (2019). Associations between adolescent media use, mental health, and risky sexual behaviors. *Children and Youth Services Review*, 103, 1–9. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.05.022>
- Vandenbosch, L. (2019). Media psychological reflections on the organizational framework of sexual media’s influence on users’ short- vs. Long-term sexual quality. *Archives of Sexual Behavior*, 48(8), 2283–2289. <https://doi.org/10.1007/s10508-018-1373-6>
- Leonhardt, Nathan D., Spencer, Travis J., Butler, Mark H., & Theobald, Alex C. (2019). Sexual media and sexual quality: Aims, distinctions, and reflexivity—Response to commentaries. *Archives of Sexual Behavior*, Vol 48(8), Nov 2019, 2291-2303 <https://doi.org/10.1007/s10508-019-01551-7>
- Kohut, T., Dobson, K. A., Balzarini, R. N., Rogge, R. D., Shaw, A. M., McNulty, J. K., Russell, V. M., Fisher, W. A., & Campbell, L. (2021). But what’s your partner up to? Associations between relationship quality and pornography use depend on contextual patterns of use within the couple. *Frontiers in Psychology*, 12, Article 661347. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.661347>
- Wright, P. J., & Štulhofer, A. (2019). Adolescent pornography use and the dynamics of perceived pornography realism: Does seeing more make it more realistic? *Computers in Human Behavior*, 95, 37–47. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.01.024>

- Wright, P. J., Tokunaga, R. S., & Herbenick, D. (2022). Perceived similarity, utility, and social realism as potential mediators of the link between pornography use and condomless sex. *Health Communication*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1080/10410236.2022.2035084>
- Karhulahti, V.-M., & Välisalo, T. (2021). Fictosexuality, fictoromance, and fictophilia: A qualitative study of love and desire for fictional characters. *Frontiers in Psychology, 11*, Article 575427. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.575427>
- Coyne, S. M., Ward, L. M., Kroff, S. L., Davis, E. J., Holmgren, H. G., Jensen, A. C., Erickson, S. E., & Essig, L. W. (2019). Contributions of mainstream sexual media exposure to sexual attitudes, perceived peer norms, and sexual behavior: A meta-analysis. *Journal of Adolescent Health, 64*(4), 430–436. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2018.11.016>
- Nikkelen, S. W. C., van Oosten, J. M. F., & van den Borne, M. M. J. J. (2020). Sexuality education in the digital era: Intrinsic and extrinsic predictors of online sexual information seeking among youth. *Journal of Sex Research, 57*(2), 189–199. <https://doi.org/10.1080/00224499.2019.1612830>
- Warburton, W., & Braunstein, D. (Eds.) (2012). *Growing up fast and furious: reviewing the impacts of violent and sexualised media on children*. Federation Press.
- Tsaliki, L. (2016). *Children and the Politics of Sexuality*. doi:10.1057/978-1-137-03341-3 10.1057/978-1-137-03341-3
- Bleakley, A., Ellithorpe, M. E., Hennessy, M., Khurana, A., Jamieson, P., & Weitz, I. (2017). Alcohol, Sex, and Screens: Modeling Media Influence on Adolescent Alcohol and Sex Co-Occurrence. *The Journal of Sex Research, 54*(8), 1026–1037. doi:10.1080/00224499.2017.1279585
- Lamer, S. A., Dvorak, P., Biddle, A. M., Pauker, K., & Weisbuch, M. (2022). The transmission of gender stereotypes through televised patterns of nonverbal bias. *Journal of Personality and Social Psychology, 123*(6), 1315–1335. <https://doi.org/10.1037/pspi0000390.supp> (Supplemental)
- Martino, S. C., Collins, R. L., Kanouse, D. E., Elliott, M., & Berry, S. H. (2005). Social cognitive processes mediating the relationship between exposure to television's sexual content and adolescents' sexual behavior. *Journal of Personality and Social Psychology, 89*(6), 914–924. doi:10.1037/0022-3514.89.6.914 10.1037/0022-3514.89.6.914
- Morgan, M. (1982). Television and adolescents' sex role stereotypes: A longitudinal study. *Journal of Personality and Social Psychology, 43*(5), 947–955. doi:10.1037/0022-3514.43.5.947
- Matković, T., Cohen, N., & Štulhofer, A. (2018). The use of sexually explicit material and its relationship to adolescent sexual activity. *Journal of Adolescent Health, 62*(5), 563–569. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2017.11.305>
- Merrill, R. A., & Liang, X. (2019). Associations between adolescent media use, mental health, and risky sexual behaviors. *Children and Youth Services Review*. doi:10.1016/j.childyouth.2019.05.022 10.1016/j.childyouth.2019.05.022
- Ward, L. M., Reed, L., Trinh, S. L., & Foust, M. (2014). Sexuality and entertainment media. In D. L. Tolman, L. M. Diamond, J. A. Bauermeister, W. H. George, J. G. Pfaus, & L. M. Ward (Eds.), *APA handbook of sexuality and psychology, Vol. 2. Contextual approaches* (pp. 373–423). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14194-012>
- McDade-Montez, E., Wallander, J., Cameron, L. (2016). Sexualization in U.S. Latina and White girls preferred children's television shows. *Sex Roles*. doi: 10.1007/s11199-016-0692-0.
- Rose Khan, February 1st, 2022. Media (mis)representation of conflicted-related sexual violence <https://blogs.lse.ac.uk/wps/2022/02/01/media-misrepresentation-of-conflicted-related-sexual-violence/>